

Prestiž učiteléské profese pohledem studentů učiteléských oborů a pedagogů

Mgr. Lucie Sochorová

Učiteléské povolání je bezesporu jedním z nejstarších na světě. Se stále se vyvíjející společností se mění i přístup k postavení této profese. Už čínský filozof Konfucius půl století před naším letopočtem kladl důraz na potřebu vzdělávání: „*Učte se, jako byste se hnali za někým, koho nemůžete dohonit, a jako by to byl někdo, koho nechcete ztratit.*“, na počátku našeho letopočtu pak zdůrazňoval Cicero: „*Studium vzdělává mládež, těší starce, kráší šťastné chvíle, je útočištěm a útěchou v neštěstí.*“. Vzdělávání má tedy v životě člověka nezastupitelnou roli a spolu s ním i jeho zprostředkovatelé – učitelé.

Roli a postavení učitelů ve společnosti provází v posledních letech spousta změn. Prestiž tohoto povolání vykazuje mírně sestupnou tendenci, přesto se však v žebříčku prestiže povolání objevuje stále na předních pozicích (viz Tabulka 1 – výsledky výzkumného šetření Centra pro výzkum veřejného mínění, červen 2013).

Do roku 1989 se v žebříčku prestiže povolání vyskytoval učitel obecně na prvních dvou místech. Postupem času se situace opakuje, od roku 1990 však dochází k mírnému zhoršení, neboť povolání učitele obsazuje pátá až šestá místa, po roce 2000 se situace mírně zlepšuje a učitel se nachází na třetím, čtvrtém místě, kde se drží až do roku 2011, kdy je posunut znovu na čtvrté až páté místo. Na třetím místě se nově od roku 2011 až doposud objevuje povolání zdravotní sestry, která tak odsunula vysokoškolského pedagoga, nejlépe umístěného zástupce učiteléského povolání, na místo čtvrté.

V roce 2011 bylo šetření prestiže rozšířeno ve dvou směrech. Jednak zda prestiž učiteléské profese neovlivňuje feminizace učiteléského povolání, tzn. jestli má stejnou prestiž učitel i učitelka. Z výsledků výzkumu v této oblasti však vyplynulo, že často diskutovaná rozdílnost mezi postavením učitelů a učitelek na základní škole nenalezla významnější odraz v hodnocení jejich prestiže v celku veřejnosti. Navíc mezi studenty měla vyšší prestiž učitelka než učitel.

Tabulka 1 - Prestiž povolání (průměrné bodové hodnocení) v letech 2004-2013

Profese	11/2004		6/2007		6/2011		6/2013	
	průměr	pořadí	průměr	pořadí	průměr	pořadí	průměr	pořadí
Lékař	89,5	1.	89,8	1.	89,1	1.	91,5	1.
Vědec	80,7	2.	81,8	2.	75,4	2.	76,3	2.
Zdravotní sestra					73,9	3.	74,8	3.
Učitel na vysoké škole	78,5	3.	78,2	3.	72,4	4.	74,6	4.
Učitel na základní škole	71,3	4.	70,7	4.	70,3	5.	71,1	5.
Soudce	64,8	6.	65,0	7.	61,0	7.	66,3	6.
Soukromý zemědělec	59,1	10.	59,0	8.	60,3	9.	63,9	7.
Projektant	64,1	7.	65,5	6.	61,7	6.	62,6	8.
Programátor	66,3	5.	65,7	5.	60,8	8.	59,7	9.
Policista	47,6	20.	52,1	13.	53,9	11.	55,7	10.
Truhlář	50,8	16.	51,4	14.	53,2	12.	55,6	11.
Majitel malého obchodu	51,2	15.	50,1	16.	51,4	15.	54,8	12.
Starosta	60,1	8.	57,4	9.	52,6	14.	53,1	13.
Účetní	53,5	14.	51,3	15.	54,1	10.	52,3	14.
Manažer	59,4	9.	55,4	11.	53,0	13	50,2	15.
Voják z povolání	44,8	22.	46,4	21.	48,3	17	49,7	16.
Stavební dělník					48,1	18	49,3	17.
Profesionální sportovec	56,1	11.	55,6	10.	51,2	16	47,6	18.
Opravář elektrospotřebičů	50,2	17.	49,7	18.	-			
Soustružník	47,7	19.	49,0	19.	-			
Bankovní úředník	50,2	18.	48,7	20.	46,9	19	45,7	19.
Prodavač	42,8	24.	41,5	23.	43,6	21	44,7	20.
Novinář	54,4	12.	53,0	12.	46,5	20	43,8	21.
Sekretářka	43,7	23.	40,5	24.	41,4	23	40,0	22.
Kněz	46,1	21.	43,2	22.	42,8	22	38,0	23.
Ministr	53,8	13.	50,0	17.	38,0	24	37,9	24.
Uklízečka	29,4	26.	29,0	26.	34,0	25	34,2	25.
Poslanec	39,9	25.	36,5	25.	27,0	26	25,1	26.

Následující část výzkumu se zaměřovala na objasnění indikátorů prestiže, neboli na základě čeho posuzuje veřejnost prestiž daného povolání. Nejpodstatnějšími kritérii, která určují váženost (prestiž) profese jsou znalosti, které byly uvedeny na prvním místě, na druhém a třetím místě skončil význam pro společnost a zodpovědnost. Další v pořadí, ovšem s velkým odstupem, byla praktická potřebnost daného povolání pro společnost a určitým překvapením bylo nízké procento odpovědí, které pohlíželi na prestiž profese z hlediska výše příjmu. Zde vyvstává jistý paradox, který odlišuje žebříček prestiže povolání v České republice od mezinárodního standardu, vysokou prestiž mají totiž profese spojené se zodpovědností a s významem pro společnost, i když jsou relativně nízko finančně ohodnocené.¹

¹ TUČEK, Milan. www.cvvm.cz. [online]. [cit. 2014-06-10]. Dostupné z: http://www.cvvm.cas.cz/upl/zpravy/101176s_eu110725.pdf

Indikátory prestiže

Čím je tedy nejvíce podmíněna prestiž povolání? Prestiž bývá obvykle chápána jako určitý způsob pozitivního hodnocení, ocenění, úcty, která se prokazuje osobám, předmětům, sociálním pozicím, činnostem atd.² Jinými slovy ji lze vyjádřit jako váženost, které se lidé ve společnosti těší. Často bývá zaměňována s pojmem sociální status, ale spíše ji lze považovat za jakýsi parametr či indikátor sociálního statusu. Prestiž povolání se váže k dané pozici, nikoliv k osobě, která tuto pozici zastává. Ze všech typů prestiže je prestiž povolání relativně nejstálější.

Na otázku týkající se faktorů podmiňujících prestiž odpovídali náhodně vybraní studenti Pedagogické fakulty Masarykovy univerzity v rámci dotazníkového šetření k disertační práci Mgr. Lucie Sochorové. Šetření se zúčastnilo celkem 85 studentů nehudebních oborů a 37 studentů hudebních oborů. V otázce – Čím je nejvíce podmíněna prestiž povolání – si respondenti mohli vybrat z nabízených možností celkem tři. Jak studenti hudebních, tak nehudebních oborů se shodují, že nejvýznamnějším kritériem podmiňujícím prestiž je důležitost pro společnost. Na druhých a třetích pozicích se však názory jednotlivých skupin respondentů rozcházejí. Zatímco studenti nehudebních oborů pokládají za další určující faktor ekonomický status (finanční ohodnocení) a úroveň znalostí, studenti hudebních oborů na druhé místo řadí faktor úroveň znalostí, na třetí místo odpovědnost profese a teprve až poté následuje finanční ohodnocení.

Tabulka 2 – Čím je nejvíce podmíněna prestiž povolání – studenti nehudebních oborů³

úroveň znalostí	22%
důležitost pro společnost	30%
odpovědnost profese	21%
ekonomický status - finanční ohodnocení	23%
fyzická namáhavost, zručnost, šikovnost rukou	3%
ostatní	2%

² KAPR, Jaroslav. *Prestiž povolání*. Sociologický časopis, III, (6/1967).

³ TUČEK, Milan a kol. 2003. *Dynamika české společnosti a osudy lidí na přelomu tisíciletí* Praha. SLON. ISBN 80-86429-22-9. s. 283.

Tabulka 3 – Čím je nejvíce podmíněna prestiž povolání – studenti hudebních oborů

úroveň znalostí	26%
důležitost pro společnost	32%
odpovědnost profese	24%
ekonomický status - finanční ohodnocení	11%
fyzická namáhavost, zručnost, šikovnost rukou	7%
ostatní	0%

Rozdíl s největší pravděpodobností pramení z odlišných typů osobnosti respondentů. Učitel hudební výchovy je totiž pedagog i umělec v jistém vyváženém poměru mezi pedagogickým a uměleckým mistrovstvím. Právě díky „duši umělce“ pro něj možná nejsou tak podstatné materiální hodnoty, mezi které finanční ohodnocení bezesporu patří. V uměleckém vzdělávání je totiž umělecká autorita učitele hudební výchovy něčím zcela nepominutelným a nezastupitelným.

Jak zvýšit prestiž učitelské profese?

Pavel Vacek zjistil ve vzorku východočeských učitelů základních a středních škol, že učitelé většinou postrádají „stavovskou hrdosť“, což se projevuje už i mezi studenty učitelských oborů. Autor to vystihuje takto: „*V různých průzkumech veřejného mínění učitelé zaujímají tradičně přední místa v hodnocení profesní prestiže. Avšak v konkrétní rovině, v osobním kontaktu učitelé často čelí otevřeněji nebo skrytěji vyjadřovanému despektu.*“⁴

Nabízí se zde otázka, proč mají samotní učitelé tak nízké sebehodnocení ve vztahu k vlastnímu povolání? Proč i studenti učitelství soudí, že prestiž učitelů je v očích veřejnosti nízká? Vysvětlení je možné nalézt ve výzkumech sociologa R. Havlíka, který objasňuje, že v posuzování prestiže a v sebehodnocení učitelů sehrává roli mnoho faktorů. Jde především o reakci na nízké platové hodnocení, především ve srovnání s méně náročnými povoláními a profesemi vyžadujícími vysokoškolskou kvalifikaci. K důvodům nižšího sebevědomí se dál může řadit zdánlivě snazší studium učitelství, vysoký stupeň feminizace učitelských sborů,

⁴ VACEK, Pavel. K proměnám učitelů a žáků. In: *Poslední desetiletí v českém a zahraničním pedagogickém výzkumu*. Hradec Králové: ČAPV a Ped. fak. VŠP, 1999. s. 106–112.

osobní zkušenosti z kontaktů mezi konkrétními učiteli a rodiči a neexistence objektivních kritérií pro posuzování efektů práce učitelů a s tím spjatá mnohdy nekvalifikovaná hodnocení neodborné veřejnosti (rodiče, média aj.).⁵

Z výzkumu s názvem Analýza předpokladů a vzdělávacích potřeb pedagogických pracovníků pro zkvalitňování jejich práce⁶, který byl proveden v roce 2009 Ministerstvem školství, vyplývá, že samotní učitelé vidí největší mínus své profese v nedostatečném finančním ohodnocení. O zvýšení prestiže učitelé profese by se mimo jiné mělo postarat i samotné ministerstvo školství či média, která mohou více propagovat význam vzdělání a poukazovat na význam a prospěšnost učitelé povolání pro společnost.

LITERATURA

- Analýza předpokladů a vzdělávacích potřeb pedagogických pracovníků pro zkvalitňování jejich práce. In: *Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy ČR* [online]. [cit. 2014-06-10]. Dostupné z: <http://www.msmt.cz/vzdelavani/skolstvi-v-cr/skolskareforma/predpoklady-a-vzdelavaci-potreby-pedagogu>
- HAVLÍK, R. Výzkumy učitele a učitelé přípravy. In: *Rozvoj národní vzdělanosti a vzdělávání učitelů v evropském kontextu*. Praha: Ped. fak. UK, 2000. s. 101-115.
- KAPR, J. *Prestiž povolání*. Sociologický časopis, III, (6/1967).
- TUČEK, M.; MACHONIN, P. *Prestiž povolání v České republice v roce 1992*. Sociologický časopis, XXIX, (3/1993).
- TUČEK, M. a kol. 2003. *Dynamika české společnosti a osudy lidí na přelomu tisíciletí* Praha. SLON. ISBN 80-86429-22-9. 420s.
- TUČEK, M. www.cvvm.cz. [online]. [cit. 2014-06-10]. Dostupné z: http://www.cvvm.cas.cz/upl/zpravy/101176s_eu110725.pdf
- VACEK, P. K proměnám učitelů a žáků. In: *Poslední desetiletí v českém a zahraničním pedagogickém výzkumu*. Hradec Králové: ČAPV a Ped. fak. VŠP, 1999. s. 106–112.
- ZUHLOVÁ, P. *Prestiž učitelé povolání na Základní škole ve Vranově nad Dyjí očima učitelů, žáků a rodičů*. Brno: Masarykova univerzita, Fakulta pedagogická, Katedra psychologie, 2012. 62 s.

---

⁵ HAVLÍK, Radomír. Výzkumy učitele a učitelé přípravy. In: *Rozvoj národní vzdělanosti a vzdělávání učitelů v evropském kontextu*. Praha: Ped. fak. UK, 2000. s. 108-109

⁶ Analýza předpokladů a vzdělávacích potřeb pedagogických pracovníků pro zkvalitňování jejich práce. In: *Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy ČR* [online]. [cit. 2014-06-10]. Dostupné z: <http://www.msmt.cz/vzdelavani/skolstvi-v-cr/skolskareforma/predpoklady-a-vzdelavaci-potreby-pedagogu>